

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1916 kl. 1 e. m.

*Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9
i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående vården av sinnesslöa m. m.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 210, hava herrar *Bengtsson* i Norup och *Hallén* hemställt, »att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels på vad sätt vård lämpligen bör anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunna intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstalterna, samt vilka åtgärder i övrigt böra kunna vidtagas för beredande av nödigt antal platser för andra till vuxen ålder komma bildbara sinnesslöa, dels ock på vad sätt kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, lämpligen böra omhändertagas».

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 83, hava herrar *von Koch* och *Petrén* framställt likalydande yrkande, vilken motion jämväl i avseende på motiveringen är likalydande med den i andra kammaren väckta.

Första kammarens första tillfälliga utskott har över ifrågavarande i kammaren väckta motion avgivit följande utlåtande:

»Så vitt motionen avser sinnesslöa, skiljer densamma mellan sådana, som på grund av vanart icke lämpligen kunna intagas å eller behållas av de vanliga sinnesslöanstalterna, samt andra, icke vanartiga, som äro bildbara. Innan utskottet närmare ingår på frågan om möjligheterna och lämpligheten av att i enlighet med motionärernas förslag åstadkomma vård, respektive omhändertaga nämnda båda kategorier, vill utskottet i korthet redogöra för de anordningar m. m., som i angivna syften redan kommit till stånd.

*Första kam-
marens
första till-
fälliga
utskott.*

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 13 saml. 2 avd. 9 häft. (Nr 9.)

Några av staten upprättade sinnesslöanstalter finnas för närvarande icke. Enligt förnyade nåd. stadgan angående sinnessjuka den 14 juni 1901 må dock, därest utrymmet medgiver, vid statens asyler för sinnessjuka jämväl intagas och vårdas »sådana från barndomen sinnesslöa (idioter), vilka såsom våldsamma och opålitliga icke kunna annorstädes erhålla ändamålsenlig vård». Redan i en den 8 december 1902 avgiven »underdånig berättelse angående genom nådigt brev den 14 juni 1901 anbefalld undersökning av sinnessjuka och sinnesslöa inom riket» hade emellertid medicinalstyrelsen framhållit vikten och betydelsen av, att staten ägnade samma omsorg åt vissa kategorier sinnesslöa som åt det stora flertalet sinnessjuka. Om nämligen de av enskilda, kommuner eller landsting anordnade sinnesslöasyllerna ej skulle bli för dyra i anläggning och drift, syntes det styrelsen önskvärt eller rent av nödvändigt, att de allra mest svårskötta liksom även de, som vore för omgivningen i mera utpräglad grad farliga, kunde från dessa anstalter uteslutas. Särskilt framhölls, hurusom vården om de sistnämnda givet borde anses såsom en statens angelägenhet.

Ett principiellt erkännande av, att denna medicinalstyrelsens ståndpunkt vore väl motiverad av förhållandena, gavs vid 1911 års riksdag. Då frågan om godkännande av plats för Strängnäs hospital — varest enligt av medicinalstyrelsen uppgjord plan 250 platser skulle användas för obildbara sinnesslöa — var före vid nämnda riksdag, uttalade nämligen statsutskottet, att det väl hölle före, att snara och kraftiga åtgärder borde vidtagas för beredande av vård i största möjliga utsträckning åt de obildbara sinnesslöa, och att utskottet ej ville förneka, att det kunde anses böra ankomma på staten, att i avseende å de fall av idioti, varom närmast vore fråga, eller de för omgivningen vådliga, bereda denna vård, men att utskottet likväl icke kunde tillstyrka, att sådan bereddes i samband med den, som gäves å hospital och som uteslutande borde ägnas de sinnessjuka i egentlig mening. På samma gång uttalade emellertid utskottet önskvärdheten därav, att en utredning verkställdes i fråga om ej mindre det inom landet befintliga antalet idioter, vilka för sin omgivning vore vådliga eller synnerligen störande, än även om sättet för beredande åt dem av nödig vård, vare sig nu detta ansåges lämpligen böra ske inom en centralanstalt eller i flera på spridda platser belägna anstalter. Till denna statsutskottets uppfattning anslöt sig också riksdagen, som sålunda i princip uttalat sig för, att staten själv borde direkt omhändertaga vården av de mest svårskötta bland de obildbara sinnesslöa. Med anledning av detta riksdagens uttalande har medicinalstyrelsen erhållit i uppdrag att verkställa den sålunda begärda utredningen, vilken utredning nu också pågår i samband

med utredning angående antalet för de olika länen ytterligare erforderliga sinnessjukplatser.

I detta sammanhang torde också böra nämnas, att riksdagen redan medgivit, att staten skall direkt omhändertaga en särskild grupp av sinnesslöa, som, i den mån de äro bildbara, icke kunna vårdas i länens anstalter, nämligen blinda sinnesslöa. Vid 1914 års senare riksdag beviljades nämligen i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag erforderliga medel för uppförandet vid staden Lund av en ny anstalt för blinda med komplicerat lyte. I den för denna anstalt uppgjorda planen ingå framtida utvidgningar därhän, att där skall kunna beredas plats för *alla* i landet befintliga blinda med komplicerat lyte. På grund av den rådande kristiden har dock anstaltens uppförande blivit tills vidare uppskjutet.

Bortser man från de visserligen avsevärda statsbidrag till driftkostnader, som för ändamålet utgå, vilar sinnesslövården så gott som enbart på landstingen eller städer, vilka ej i landsting deltaga. Det är att märka, att vad landstingen och storstäderna härutinnan uträttat har skett utan att någon skyldighet i detta hänseende blivit genom lagstiftning dem pålagd. För närvarande finnas sinnesslöskolor upprättade av städer och landsting till ett antal av 22. Därjämte torde under den närmaste tiden två nya anstalter komma till stånd, av vilka den ena är avsedd att ersätta en nu befintlig mera provisorisk anstalt. I allt utgjorde antalet befintliga platser i sinnesslöskolorna — oavsett specialanstalterna för blinda och epileptiska — den 31 januari 1915 cirka 1,230, varav omkring 970 voro upptagna av skolelever och 260 av arbetslever. Dessutom finnas särskilda arbetshem för mottagande av till vuxen ålder komna sinnesslöa till ett antal av 10, varjämte ytterligare några sådana hem redan äro planlagda. I allt utgöra antalet platser i arbetshemmen omkring 190, varav för kvinnliga arbetslever 26.

Till jämförelse härmed må nämnas, att enligt medicinalstyrelsens ovan omförmälda utredning antalet behövliga platser för skolelever den 31 december 1900 beräknades till 1,318 och för arbetslever till ungefär samma antal. Enligt folkmängdsuppgifterna för 1910 torde behovet av platser sistsagda år bestigit sig till cirka 1,400 för vardera kategorien.

Barns ålder vid intagningen i sinnesslöskolorna får, så vitt understöd av statsmedel för dem skall kunna beräknas, ej understiga sex år och ej heller, beträffande andra än blinda sinnesslöa och epileptiska barn, överstiga tolv år. Skoltiden är för varje elev åtta år. Tiden för arbetshemslevers vistelse å hemmet inskränkes numera (efter 1904) endast av behovet. Några åldersgränser finnas däremot icke bestämda. Därjämte innehålla

gällande bestämmelser, att sinnesslöa, vilka befinnas olämpliga för samlivet i sinnesslöskola eller arbetshem, ej få kvarstanna därstädes.

Närmare upplysning angående antalet sinnesslöa, som under åren 1905—1912 blivit utskrivna, vare sig omedelbart efter genomgången åttårig skolkurs eller såsom arbetshemselever, ävensom angående orsakerna till utskrivningen stå att vinna i ett av inspektören över sinnesslöanstalterna avgivet underdånigt utlåtande den 30 november 1913, vilket utlåtande återfinnes i Kungl. Maj:ts till 1914 års senare riksdag avlätna statsverksproposition, sjätte huvudtiteln, punkt 10. Av nämnda utlåtande inhämtas, att från de för bildbara sinnesslöa avsedda anstalter (med undantag av några, som av särskild anledning uteslutits) antalet under nämnda tidsperiod utskrivna arbetshemselever — med frånräknande av 3 dödsfall — utgjort 290, därvid orsaken till utskrivningen varit i 49 fall obehövlighet att kvarstanna å anstalt — vare sig med hänsyn till den sinnesslöes tillstånd eller till hemmets beskaffenhet — i 74 fall målsmans önskan att hemtaga eleven, i 13 fall kommunens vägran att vidare erlagga någon avgift, i 85 fall platsbrist å anstalten, i 33 fall den sinnesslöes olämplighet för anstalten (på grund av våldsamhet, vanart o. s. v.), i 14 fall arbetsoförmåga, i 9 fall kroppslig sjukdom, i 2 fall epilepsi, i 2 fall inträdande av sinnessjukdom samt i 9 fall hemmahörande i annat län o. dyl. Den vanligaste orsaken till utskrivningen hade således varit platsbrist, som förekommit i 29,3 % av samtliga fall, medan den närmast vanligaste orsaken varit målsmans önskan att hemtaga den sinnesslöe, förekommande i 25,5 % av fallen. I 11,4 % av samtliga fall hade anledningen till utskrivningen varit den intagnes olämplighet för anstalten.

Till ytterligare belysande av förhållandena torde även förtjäna omnämnas en av inspektören för sinnesslövården i nyss nämnt sammanhang lämnad redogörelse för en undersökning om de från en av sinnesslöanstalterna utskrivna arbetshemselevernas tillstånd, uppförande, sysselsättning m. m. Av denna undersökning, som omfattade 57 personer, framgick, att åtskilliga, som i anstalten kunde göra avsevärd nytta, efter utskrivningen i hög grad försämrats. Icke sällan hade »bristen på lämplig sysselsättning» varit orsaken till försämringen. Sammanlagda antalet av dem, i fråga om vilka vore upplyst, att de efter utskrivningen föga eller intet arbete uträttat, utgjorde 19, däri ej inräknade 3 fall på grund av vanart utskrivna, beträffande vilka vore anmärkt, att de väl kunnat men icke velat arbeta. Samma syntes ock gälla om 5 fall, angående vilka inga upplysningar alls kunnat erhållas. 3 av de utskrivna hade sedermera blivit intagna som arbetshemselever å annan sinnesslöanstalt, medan 3

måst intagas å sinnessjukanstalt och 2 avlidit. I fråga om återstående 22 fall vore upplyst, att de 7 kunnat i mer eller mindre avsevärd grad bidra till sitt uppehälle, medan de 15 kunnat helt försörja sig själva. Beträffande flertalet av de till förra gruppen hörande vore emellertid anmärkt, att de icke bort lämna anstalten eller i varje fall icke bort komma i avsaknad av skydd och kontroll från dennas sida. Samma vore uppenbarligen förhållandet beträffande några till sistnämnda grupp hörande flickor, för vilka med hänsyn därtill, att de vore karaktäriserade som mycket lättledda och enfaldiga eller opålitliga, ett liv i full frihet jämväl syntes innebära en stor risk för sedligt förfall.

Av det anförda torde framgå, att å ena sidan tämligen väl sörjts för anstaltsväsendet i vad detta beträffar uppfostringsanstalter för bildbara sinnesslöa barn, men att å den andra antalet platser å dessa för äldre, som äro mer eller mindre arbetsföra, avsedda avdelningar ingalunda kan anses tillräckligt. Frågan om tillgodoseendet av detta behov synes därför utskottet värd synnerlig uppmärksamhet icke minst ur den synpunkten, att det måste anses högeligen önskvärt, att bildbara sinnesslöa även efter slutad skolgång få kvarstanna å anstalt, så länge detta är nödigt, för att icke de färdigheter och goda seder, som å anstalten förvärvats, åter skola förloras. Ur fattiggårdarnas synpunkt är detta givetvis även ett lätt förklarligt och välgrundat önskemål. Inrättandet av tillräckligt antal anstalter för mottagandet av bildbara vuxna sinnesslöa (arbetshem) synes alltså vara oundgängligt.

I detta sammanhang framställer sig det säkerligen svårlösta, men icke mindre viktiga spörsmålet angående omhändertagandet av vanartiga sinnesslöa.

I brist på andra möjligheter att draga försorg om dem pläga som bekant såväl de vanartiga som de, vilka i brist på plats i arbetshemmen utskrivas efter genomgången, åttaårig skolkurs, antingen hänvisas till fattiggårdarna eller överlämnas till hemmen, en anordning som, särskilt vad de vanartiga angår, måste betraktas som i hög grad otillfredsställande, då man tager i betraktande, huru föga väl rustade våra fattiggårdar i allmänhet äro för vårdande av dylika sinnesslöa, och att hemmen mycket sällan äga förutsättningar för deras lämpliga omhändertagande.

För de vanartade synes således, icke minst med hänsyn till de krav i fråga om läkarvård och tillsyn m. m., som på en för dem avsedd anstalt måste ställas, knappast andra möjligheter kunna tänkas än särskilda av staten upprättade anstalter.

Beträffande slutligen frågan om behandlingen av den kategori av kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, så är denna utan tvivel ganska svårlöst. Emellertid giva de av motionärerna åberopade exempel ävensom erfarenheten eljest från fattigvårdens område nog samt vid handen, att det ur samhällsintressets synpunkt vore särdeles önskvärt, att sådana kvinnor kunde på lämpligt sätt omhändertagas. I egentlig mening sinnesslöa kunna dessa kvinnor ej anses vara, men deras psykiska tillstånd är dock ofta mer eller mindre undermåligt, och detta, sammanställt med det förhållandet, att de män, med vilka de komma i beröring, icke sällan äro moraliskt förkomna individer, låter befara, att avkomman av dessa kvinnor skall nedärva undermålighet och dåliga anlag.

Nu hava motionärerna, med hänvisning till förslaget om ny fattigvårdslag, § 33, angående inrättandet av s. k. arbetshem för de särskilda landstingsområdena ifrågasatt, huruvida icke sådana arbetshem, om de på lämpligt sätt anordnades, skulle kunna upptaga kvinnor av förevarande art. Utskottet kan icke finna annat, än att häri erbjuder sig ett visst uppslag. Emellertid har i fattigvårdsförslaget arbetshemmens ändamål att mottaga jämväl sådana kvinnor tydligen icke kommit under överbärande. Enligt förslaget äro arbetshemmen avsedda för behöyande, som ej lämpligen kunna mottagas eller behållas på ålderdomshemmen, därvid förslaget närmast syftar på personer, vilka äro i behov av speciell vård och tillsyn.

För att dessa arbetshem skola kunna ägna sig för mottagande av de kvinnor, varom nu är fråga, måste hemmen särskilt inrättas för detta syfte. Vidare måste hemmens organisation vara sådan, att den lämnar garanti för vederbörlig övervakning över de där intagna. Beträffande de med inrättandet av dessa hem förbundna kostnader är att erinra, hurusom fattigvårdsförslaget förutsätter, att två eller flera landsting må kunna förena sig om gemensamt arbetshem. För att upptaga sedeslösa kvinnor, som äro föremål för fattigvård, skulle sannolikt ett fåtal arbetshem för riket vara tillfyllest. Kostnaderna behöyde alltså ej bliva avskräckande, och i allt fall skulle dessa kostnader i många fall uppvägas av den fördel, som bereddes kommunerna att få dessa kvinnor där intagna.

I samband med inrättandet av sådana, särskilt för sedeslösa kvinnor avsedda, hem borde självfallet gälla förbud mot dessa kvinnors intagande på kommunernas ålderdomshem.

Då utskottet sålunda överbägt möjligheten att genom intagandet på särskilt inrättade arbetshem av sedeslösa kvinnor åtminstone i väsentlig mån undanröja de olägenheter, som äro förbundna med deras vårdande å de vanliga fattigvårdsanstalterna, har det ingalunda undgått utskottet, att

prövningen av, huruvida en åt fattigvården hemfallen kvinna är i sedligt avseende så förkommen, att hon bör på arbetshemmet intagas, är av ganska grannlaga natur, ävensom att denna prövning måste ske med synnerlig omsorg, helst det är oundgängligt, därest ändamålet med intagningen skall vinnas, att den intagna underkastas ett visst tvång. Icke heller har utskottet förbisett, att den å arbetshemmet intagna, sedan behovet av fattigvård upphört eller kvinnan förklarar sig i stånd att själv försörja sig, ej mot sin vilja kan längre där kvarhållas. Emellertid skulle i talrikt förekommande flagranta fall tvekan icke kunna råda om, att intagning på arbetshem är påkallad, varjämte utskottet är böjt antaga, att mången kvinna skulle, även om behovet av fattigvård upphörde, föredraga att kvarstanna å arbetshemmet hellre än att genom att lämna det utsätta sig för fortsatt elände. Under alla förhållanden skulle ett anseeligt antal kvinnor, som nu betunga fattigvårdsanstalterna med en undermålig avkomma, bliva på tjänligt sätt omhändertagna.

Under åberopande av det anförda föreslår utskottet, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t tacktes *dels* låta utreda, på vad sätt vård lämpligen bör anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunna intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstalterna, samt vilka åtgärder i övrigt böra vidtagas för beredande av nödigt antal platser för andra till vuxen ålder komma bildbara sinnesslöa och *dels* låta i samband med arbetet på ny fattigvårdslagstiftning komma under övervägande, på vad sätt kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, lämpligen böra omhändertagas.»

Sedan den av första kammarens utskott gjorda hemställan av kammaren bifallits, har detta beslut delgivits andra kammaren, som hänvisat detsamma till behandling av sitt andra tillfälliga utskott, och har utskottet funnit lämpligt upptaga till samtidig behandling nämnda beslut och den i andra kammaren angående samma ärende väckta motionen.

Med avseende på motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen. Över densamma har utskottet fått mottaga utlåtanden, dels av kungl. medicinalstyrelsen dels av svenska fattigvårdsförbundet.

Utskottet kan i alla delar ansluta sig till ovan anförda av första kammarens utskott avgivna utlåtande. Svenska fattigvårdsförbundet har för sin del uttalat sin livliga anslutning till motionens syfte. Äfven kungl. medicinalstyrelsen har i allt väsentligt vitsordat det beaktansvärda i de af motionärerna framförda yrkandena, ehuru med en viss reservation i fråga om

Utskottet.

sättet för deras praktiska realiserande. Styrelsen håller sålunda före, att det bör vara en landstingens angelägenhet att ombesörja och svara för den utvidgning och förbättring av sinnesslövården, varom motionärerna hemställa. Särskilt framhåller styrelsen, att de för vården af vanartade sinnesslöa ifrågasatta anstalterna lämpligen kunde anordnas af landstingen i samband med redan befintliga länsanstalter för sinnesslövård. Såsom av motionärerna påpekats, äro de omkostnader, som åligga landstingen i och för sinnesslövårdens ordnande så betungande, att de rimligen böra fritagas från vården af här avhandlade kategori av sinnesslöa och att denna därför bör av staten ombesörjas. Då även första kammaren i här förevarande avseende uttalat sig för av staten upprättade fristående anstalter, finner utskottet alla skäl tala för denna utväg såsom den lämpligaste.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren med instämmande i första kammarens beslut för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t tacktes *dels* låta utreda, på vad sätt vård lämpligen bör anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunna intagas eller behållas å de vanliga sinnesslöanstalterna, samt vilka åtgärder i övrigt böra vidtagas för beredande av nödigt antal platser för andra till vuxen ålder komma bildbara sinnesslöa och *dels* låta i samband med arbetet på ny fattigvårdslagstiftning komma under överbäggande, på vad sätt kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, lämpligen böra omhändertagas.

Stockholm den 12 april 1916.

På utskottets vägnar:

WALTER KANT.

Närvarande vid förevarande ärendes slutbehandling: herrar Kant, O. Nilsson i Örebro, Isaksson, Svensson i Skönsberg, Johanson i Gäre, Hellberg i Ljungkile, Sjögren, Mossberg, Nilsson i Antnäs och Persson i Västervik.
